

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО РИЗИКУ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

О.В. Кудрявцева, канд. екон. наук, доцент

Д.В. Лиженков, здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

На сьогоднішній день можна з упевненістю стверджувати, що соціальний захист населення визнається однією з обов'язкових функцій сучасної розвиненої держави і суспільства. Практично ніким не ставиться під сумнів її необхідність і затребуваність, однак існують певні протиріччя про види, форми, способи і конкретні заходи, що створюють ту чи іншу модель національної системи соціального захисту, і вказують на певні проблеми в даній сфері. Оскільки соціальний захист найбільш активно, під впливом політики і науки, розвивався в Європі в XIX-XX столітті, то саме західноєвропейський досвід став, поряд з українським, базовим при створенні міжнародних вимог в галузі соціальної безпеки і захисту, а також національних систем соціального захисту в різних державах. У той же час фахівці профільних міжнародних організацій вказують на недостатність поширення соціального захисту в сучасному світі (оскільки за їхньою оцінкою близько вісімдесяти відсотків населення світу не мають достатнього соціального захисту, а п'ятдесят відсотків не мають взагалі ніякого захисту), і ведуть в країнах, що розвиваються активну роботу зі створення національних систем соціального захисту за світовими зразками.

Для теорії соціального захисту дефініція «соціальний ризик» має особливе значення, оскільки не тільки визначає необхідність надання соціального захисту, а й відображає особливість людського суспільства в рівній мірі генерувати і запобігати загрозам різного роду по відношенню до власних індивідів. Розглядаючи сутність соціального захисту, необхідно відзначити, що причинами погіршення якогось «нормального» соціально-економічного становища індивідів в теорії соціального захисту є, соціальні ризики, тобто ризики, які обумовлені фактом і формами існування людського суспільства.

Розглядаючи соціальні ризики як підставу для соціального захисту кожного члена суспільства, представляється доцільним сформулювати поняття соціального ризику як ймовірного настання такої соціально обумовленої і не залежної від індивіда події, яка зменшує або припиняє можливість нормального (звичного) соціального і / або біологічного життя індивіда. Однак, з огляду на всю складність аналізу даної наукової категорії, і її безумовну важливість як базової категорії для теорії соціального захисту, вважаємо за необхідне розглянути сутність і особливості соціального ризику більш докладно.

В цілому в суспільних науках виділяють два напрямки вивчення ситуацій ризику: 1) дослідження джерел невизначеності, оцінка її заходів і вірогідність результатів при різних варіантах дії, 2) аналіз можливих наслідків різних варіантів поведінки, пов'язаних з небезпекою або загрозою з тим, щоб визначити чи розрахувати ризик. У другому випадку ризик розраховується двома методами: як сума добутоків можливих збитків, зважених з урахуванням їх ймовірності, і як сума ризиків від ухвалення рішень і ризиків зовнішнього середовища, що не залежать від зазначених рішень [1].

Конфліктологи розрізняють ризик імовірнісний (заснований на зіставленні апріорних ймовірностей результатів, вимірюється відхиленням результату в конкретній ситуації від середньостатистичного), ситуаційний (вимірюється на основі деякої системи цінностей, характеризує можливі відхилення реальної ситуації від її попередньої оцінки внаслідок недообліку слабо вловимих ознак або прихованих тенденцій) і оперативний (відображає прагнення учасників конфлікту до передбачення дій противника і вміння нав'язати бажаний спосіб дії проти відстояти боку).

У зв'язку з цим, якщо ризик в цілому – це деяка передбачувана ймовірність настання в силу будь-яких причин якогось негативної події, то соціальними ризиками слід визнавати ризики, поперше, обумовлені суспільством в цілому, тобто в більшій мірі не залежать від конкретного індивіда, і, по-друге, мають масовий, громадський, тобто соціальний характер.

Соціальні ризики виділяються в системі ризиків тим, що вони виникають і існують не в надзвичайних, а в звичайних умовах розвитку суспільства, закономірно (а не випадково) супроводжують нормальне функціонування суспільства.

Таким чином, соціальні ризики можна визначити як не прогнозовані соціально-економічні зміни, які впливають на суспільство в цілому. Видами соціальних ризиків є, наприклад, інфляція, фінансові кризи, падіння сукупного попиту. Вони впливають відразу на всіх членів суспільства.

При складанні класифікації соціальних ризиків слід розглядати дві великі групи соціальних ризиків а саме: 1) причини відсутності у людини особистого (переважно трудового) доходу, 2) зниження в силу індивідуальних об'єктивних обставин величини особистого доходу нижче рівня соціа-

льних стандартів, існуючих в даному суспільстві. У першому випадку соціальні ризики виражають причини, за якими людина не може самостійно забезпечувати себе і свою сім'ю (втрата працездатності, безробіття, відсутність можливості працевлаштування) і втрата годувальника сім'ї. У другому випадку соціальний ризик пов'язаний з недостатнім рівнем індивідуального доходу для самозабезпечення. Він може проявлятися в абсолютному вираженні, коли особисті доходи не досягають рівня соціальних, або у відносному – зниженні душевого доходу в родині в зв'язку з народженням та вихованням дітей, змістом утриманців і непрацездатних членів сім'ї [2].

Що ж таке соціальний ризик: ймовірність, подія, небезпека або щось інше? В принципі можна зв'язати всі ці поняття наступним чином: якась подія, негативна в різному ступені для конкретного об'єкта в конкретних соціально-економічних умовах, може відбутися або не відбутися з певною ймовірністю, яку важко оцінити чи розрахувати, оскільки є непостійними а) умови, в яких події відбуваються, в тому числі фактори ризику, б) характеристики об'єкта ризику, в) технології управління соціальними ризиками, включаючи спеціальні (медичні, фінансові та ін.). У свою чергу, якщо розуміти під чинниками ризику будь які ендо- та екзогенні умови, що порушують цілісність і нормальне функціонування будь-якої системи, то і самі зміни умов (фактори ризику) також можуть бути соціальними ризиками або відображенням інших соціальних ризиків тощо.

З цієї точки зору цілком очевидно, що ризики загрожують людині протягом усього його життя: так, наприклад, народження, старіння і смерть є безумовно послідовними біологічними процесами, притаманними всьому живому, і безумовна послідовність їх настання в принципі не залежить від конкретної людини, однак об'єктивно-суб'єктивна складність навколишнього середовища (природного і соціального) створює передумови різноманітності прояву цих подій у часі і відчуттях як самого індивіда, так і його оточення.

Таким чином, оскільки людство як біологічний вид виживає виключно спільнотою, а людський спосіб виживання в природі носить особливий характер (людина пристосовує природу до себе, а не навпаки), то в людському суспільстві виникають і існують певні особливі, властиві тільки людському суспільству соціальні відносини, згідно з якими відбувається це пристосування.

Найбільш значущими в цьому плані завжди будуть як соціально-економічні відносини, оскільки саме вони, в умовах нестачі ресурсів, але незалежно від ступені розвитку конкретного суспільства, регламентують порядок виробництва, розподілу і споживання необхідних для підтримки життя людини і суспільства благ, так і соціально-культурні, в тому числі релігійні, оскільки в них створюються загальна і приватна системи цінностей.

Тому саме в процесі формування людського способу життя як способу взаємодії з природою і собі подібними, виникають додаткові ризики, які мають вже не чисто біологічну або фізичну, а соціально-обумовлену або соціальну природу. По мірі зростання ступеня невизначеності навколишнього соціального середовища внаслідок науково-технічного прогресу, поділу праці та глобалізації світового господарства, а також зростання ступеня прямої і непрямої залежності конкретного індивіда від дій і бездіяльності інших людей, все більше наростає критична для забезпечення безпеки людини (особистості) маса саме соціальних ризиків, розширюється сфера їх впливу, в яку потрапляють практично всі члени суспільства в той чи інший час.

Перелік посилань:

1. Надрага В. І. Соціальні ризики: сутність, аналіз, можливості впливу: монографія / НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. Київ: Сердюк В. Л., 2015. 329 с.

2. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків: кол. монографія / за ред. Е. М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України; Держкомстат України, 2010. 496 с.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Н.Є. Кузьо

Н.С. Косар, канд. екон. наук, доцент

Національний університет «Львівська політехніка»

У сучасних умовах соціальна відповідальність виступає одним з важливих факторів успішної діяльності та розвитку підприємств на ринку. Наявність власних соціальних програм та соціальна активність – це одні з основних конкурентних переваг, що дозволяють покращити їх позиції на ринку та гарантують лояльне ставлення всіх зацікавлених осіб.